

บทที่ 1

ความเข้าใจเบื้องต้นในการศึกษา

วิชา ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

วิดีโอ เกี่ยวกับการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

<https://www.youtube.com/watch?v=f3ROInm832c>

ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น...ตั้งวงคุย 1

ที่มา : สยามเทศะ โดยมูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์

แนะนำแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

- **เพจ สยามเทศะ โดยมูลนิธิเล็ก-ประไพ
วิริยะพันธุ์**

- https://www.siamdesa.org/?fbclid=IwAR0ezml1HaPGQboWG8MKJzcS02S9xYKoYuVTaRFJ06X_aRCPpujl7TUM-QI

ความหมายและความเข้าใจในการศึกษา
เกี่ยวกับท้องถิ่น

ความหมายในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน.ศ.2525

ท้องถิ่น หมายถึง ท้องที่หนึ่งโดยเฉพาะ ซึ่งอาจมีความหมายกว้างหรือแคบก็ได้ ท้องถิ่นที่เราอาศัยอยู่นั้น จะมีที่ตั้งอาณาเขตและขนาดการปกครองที่เรียกว่า หมู่บ้าน ตำบล อำเภอหรือจังหวัด

ท้องถิ่นยังมีความหมายในด้านความสัมพันธ์ด้านความเป็นมา
ร่วมกันระหว่างบ้าน หมู่บ้าน ชุมชน (พัทยา สายหู 2539, 39)

ท้องถิ่นหรือ Local เป็นคำที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันตามลักษณะ
การปกครอง แต่เดิมในบ้านเมืองไทยจะใช้คำว่า “ละแวก”
“ท้องถิ่น” จึงมีความสัมพันธ์กับคำว่า บ้าน หมู่บ้าน ชนบท (ธิดา
สาระยา 2539)

ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น Local History หมายถึงการศึกษา
เรื่องราวของท้องถิ่นในแง่มุมต่าง ๆ ทุก ๆ ด้านที่มี
ความสัมพันธ์กับผู้คน ประกอบด้วย ความเป็นมาด้านเชื้อชาติ
สัญชาติ ภาษา สังคมและวัฒนธรรม สภาพทางภูมิศาสตร์และ
ประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น

กระบวนการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ทำได้จาก การสืบค้นองค์
ความรู้ของท้องถิ่นซึ่งเกิดจากการสั่งสมของคนและผู้รู้ท้องถิ่น
โดยการนำมาจัดระบบ เพื่อให้เกิดความเชื่อมโยงกับมิติแห่ง
เวลาร่วมกับปัจจุบันในด้านความสัมพันธ์ภายในและภายนอกที่
มีผลต่อการเปลี่ยนแปลง และการเชื่อมโยงกับกระแสของสังคม
โลกได้ โดยที่ภูมิปัญญาชาวบ้านดั้งเดิมไม่ถูกแปลกแยกในด้าน
คุณค่าและได้นำเอาความจริงในแผ่นดินไทยมาทำการศึกษา
ก่อให้เกิดการสืบสานไปสู่อนาคต

การศึกษาวิชาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในอดีต

1. แนวคิดในการจัดการศึกษาและการบริหารราชการของประเทศไทย

2. การศึกษาและการเขียนประวัติศาสตร์ไทยทั้งหมดได้ให้ความสำคัญ

เกี่ยวกับความเป็นอาณาจักรในการพัฒนารัฐที่มาจากศูนย์กลางความเจริญ

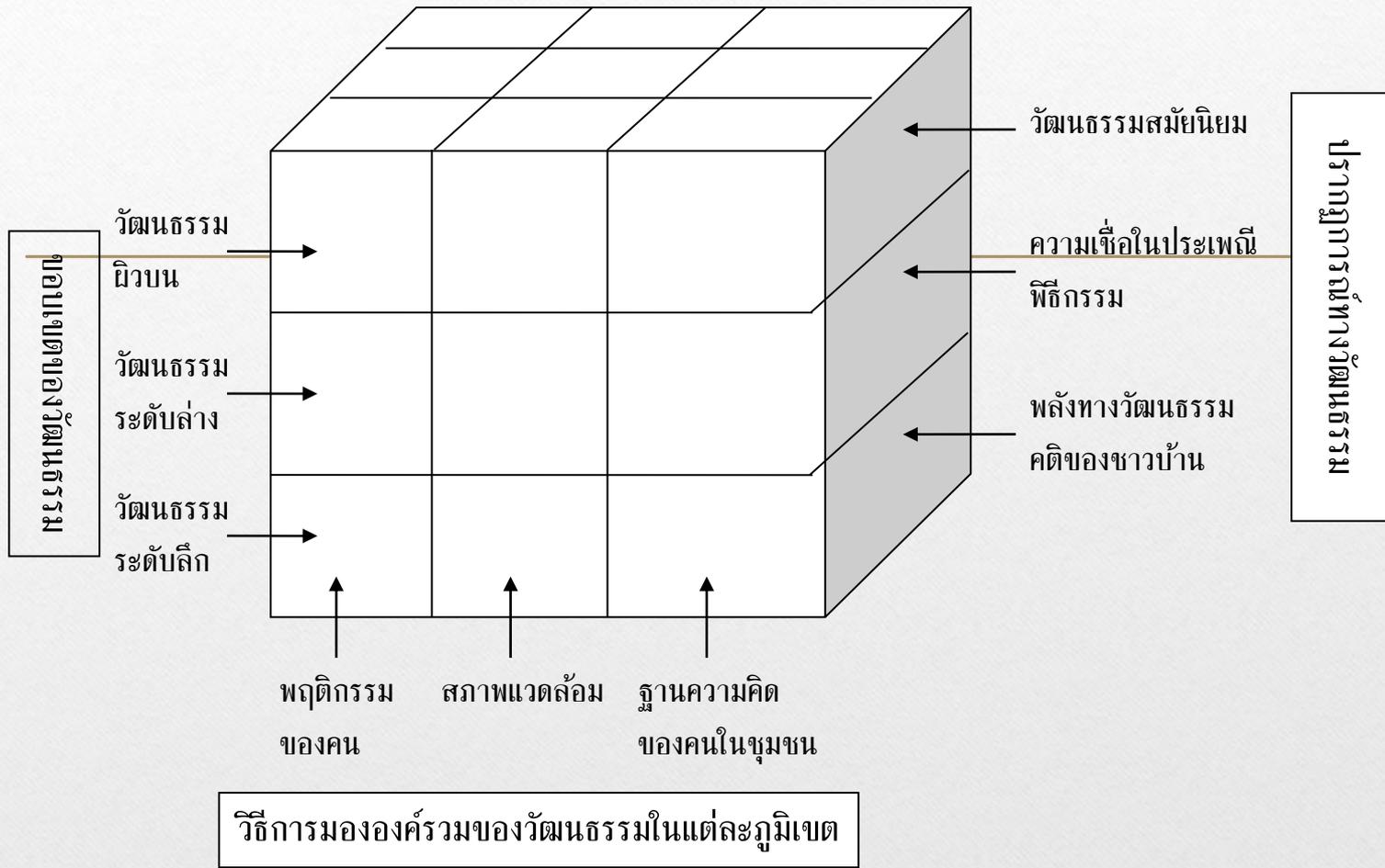
ของราชธานี

การศึกษาวิชาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

แบ่งออกเป็น 3 ประเด็นหลัก

1. ด้านวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น
2. ด้านการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น
3. ด้านการเปลี่ยนแปลงของท้องถิ่น

ทางด้านวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น



ภาพที่ 1.1 ความสัมพันธ์ของขอบเขตวัฒนธรรม ปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรม และวิธีการมององค์รวมของวัฒนธรรมในแต่ละภูมิภาค

อุปสรรคสำคัญในการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

ประเด็นแรก การศึกษาเรื่องไทยเป็นการศึกษาความรู้จากพงศาวดาร ราชวงศ์และสารานุกรมไทยที่รองรับ
โดยรัฐ

ประเด็นที่สอง ท้องถิ่นหรือหมู่บ้านเป็นหน่วยผลิตที่มีความสำคัญฐานะเป็นรากฐานทางเศรษฐกิจและสังคม (รัฐ
ในอดีตต้องการให้ท้องถิ่นพึ่งพาตนเองโดยไม่เป็นภาระแก่ภาครัฐในการพัฒนา)

ประเด็นที่สาม เรื่องราวของท้องถิ่นถูกบดบังโดยอำนาจของรัฐในการควบคุมความคิดในการมองสังคม ซึ่งทำการ
ต่อต้านรัฐและใช้แนวคิดในการเปลี่ยนแปลงท้องถิ่น

กรอบแนวคิดในการศึกษา

1. การศึกษาในมิติของการดำรงอยู่เพื่อให้เกิดดุลยภาพระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ
สภาพภูมิศาสตร์ ภูมิอากาศ ภูมิพฤษศาสตร์ ภูมิธรณี ภูมิปรัชญา ภูมิอุทก
และ ภูมิดาราศาสตร์
2. การเรียนรู้ประสบการณ์ โลกทัศน์ ชีวทัศน์ ความคิด พิธีกรรม ความเชื่อและวิถีชีวิต
ของคนในแต่ละพื้นที่พร้อมการสืบสาน การแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมกับคนวัฒนธรรม
อื่นๆ
3. การเชื่อมโยงภูมิปัญญาดั้งเดิมกับวิทยาการสมัยใหม่ในการดำรงอยู่ในสังคม
ความจำเป็นในการใช้ความรู้จากวิทยาศาสตร์และประยุกต์วิทยาหรือเทคโนโลยี

ประโยชน์ของวิชาท้องถิ่นศึกษา

- 1 .การเปลี่ยนแปลงแบบการศึกษาจากเดิมซึ่งเคยกำหนดกรอบแนวคิดและสาระการเรียนรู้ตามแบบตะวันตก
2. การศึกษาวิชาท้องถิ่นศึกษากำหนดจุดเน้นในการเปิดโอกาสการศึกษาในมุมมองกว้างโดยไม่จำกัดขอบเขตหรือเป็นการจัดแบบเส้นตรงและเชื่อมโยงกับข้อมูลของท้องถิ่นและนำไปใช้ประโยชน์ในการวางแผนของท้องถิ่นในทุกๆ ด้านได้อย่างสมบูรณ์

ประโยชน์ของวิชาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

3. การเรียนรู้เพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมโลก การศึกษาที่ผ่านมาเป็นการศึกษาซึ่งกำหนด
ทฤษฎีการศึกษาอย่างมีแบบแผน คำถามที่นำมาใช้เป็นการศึกษาตามแนวทางตะวันตก
และมีคำตอบลักษณะเบ็ดเสร็จ
4. ด้านการอนุรักษ์และพัฒนามรดกทางวัฒนธรรม การศึกษาท้องถิ่นศึกษาเป็น
การสร้างพลังทางวัฒนธรรมให้กับท้องถิ่นของตนเอง
5. ด้านการรักษาวัฒนธรรมและการดำเนินชีวิต การศึกษาท้องถิ่นศึกษาเป็นการ
เสริมสร้างความเป็นไทยให้เกิดความสมบูรณ์แบบ

ยุคเริ่มต้นก่อนการกำเนิด

วิชา ประวัติศาสตร์ไทยในรัชกาลที่ 5

มีรูปแบบ 3 ลักษณะ

ลักษณะที่ 1 องค์ความรู้**ด้านภาษาและวัฒนธรรม**โดยชาวบ้านและผู้รู้ของท้องถิ่นรวบรวมไว้ตามสภาพของแต่ละท้องถิ่น สมุดข่อย ใบลาน แผ่นหิน ฯลฯ

ลักษณะที่ 2 เป็น**เรื่องเล่าภายในท้องถิ่นและถ่ายทอด**โดยการบอกเล่าจากผู้เฒ่าผู้แก่ในท้องถิ่นสู่รุ่นลูกรุ่นหลาน ดังปรากฏในตำนานท้องถิ่น

ลักษณะที่ 3 เป็น**ความรู้ของท้องถิ่น**ที่มีฐานะเป็นเมืองซึ่งมีผู้ครองเมืองตามระบบราชการไทย

การศึกษาเรื่องราวของท้องถิ่นใน

ยุคการปฏิรูปการปกครองหัวเมืองส่วนภูมิภาค พ.ศ.2425

1. วัฒนธรรมจากส่วนกลางเป็นวัฒนธรรมที่มีรูปแบบคงที่และสืบทอดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมโดยพัฒนาจากต้นแบบของวัฒนธรรมราชสำนัก
2. ความเป็นส่วนกลางมีอิทธิพลในการเป็นต้นแบบทางด้านวัฒนธรรมภาษา วิถีชีวิต ค่านิยม โลกทรรศน์ ฯลฯ
3. การศึกษาเรื่องราวของท้องถิ่นในสมัยรัชกาลที่ 6 และรัชกาลที่ 7
4. การศึกษาเรื่องราววิชา ท้องถิ่นศึกษาในยุคการปกครองระบอบประชาธิปไตย

การศึกษาเรื่องราวของท้องถิ่นภายหลัง พ.ศ. 2500 จนถึงปัจจุบัน

1. การศึกษาประวัติศาสตร์ไทยของศาสตราจารย์ ขจร สุขพานิช มุ่งเน้นการใช้หลักฐานชั้นต้นทางประวัติศาสตร์และการใช้หลักฐานจากภาษาอื่นๆ
2. การศึกษาประวัติศาสตร์โดยใช้หลักฐานทางโบราณคดีมาร่วมการอธิบายประวัติศาสตร์การก่อตั้งอาณาจักรไทย

ตารางที่ 1.1 ข้อสรุปพัฒนาการในการศึกษาวิชาท้องถิ่นศึกษา จากสมัยจารีตนิยมมาถึงสมัยปัจจุบัน

ช่วงเวลา	พัฒนาการในการศึกษา วิชา ท้องถิ่นศึกษา	ผลที่ปรากฏ
สมัยรัชกาลที่ 3	เริ่มใช้ข้อมูลของท้องถิ่น ทางด้านหัวเมืองลาวภายหลังกบฏ อนุวงศ์แห่งเวียงจันทน์ พ.ศ.2369	การจัดเก็บเอกสาร บันทึกการเดินทางทัพจาก ลาวเข้าสู่กรุงเทพฯ เอกสารหนังสือพื้นเวียง คำลาวแอ่ว

ตารางที่ 1.1 ข้อเสนอพัฒนาการในการศึกษาวิชาท้องถิ่นศึกษา
จากสมัยจารีตนิยมมาถึงสมัยปัจจุบัน

ช่วงเวลา	พัฒนาการในการศึกษา วิชา ท้องถิ่นศึกษา	ผลที่ปรากฏ
สมัยรัชกาลที่ 4	เริ่มนำข้อมูลท้องถิ่นมาจัดพิมพ์ เป็นหนังสือของส่วนกลาง	<ul style="list-style-type: none">- การจัดพิมพ์วารสารของ หอสมุดวชิรญาณ- การจัดทำพงศาวดาร โยนก- หนังสือชุดลัทธิ ธรรม เนียมภาคต่างๆ

ตารางที่ 1.1 ข้อสรุปพัฒนาการในการศึกษาวิชาท้องถิ่นศึกษา
จากสมัยจารีตนิยมมาถึงสมัยปัจจุบัน

ช่วงเวลา	พัฒนาการในการศึกษา วิชา ท้องถิ่นศึกษา	ผลที่ปรากฏ
สมัยรัชกาลที่ 6 - 7	พระมหากษัตริย์เสด็จประพาสหัว เมืองเพื่อเยี่ยมราษฎร	- พระมหากษัตริย์มีความ ใกล้ชิดกับประชาชนทรง นำวัฒนธรรมของ ท้องถิ่นประสาน ประโยชน์กับงาน ราชการ

ตารางที่ 1.1 ข้อสรุปพัฒนาการในการศึกษาวิชาท้องถิ่นศึกษา จากสมัยจารีตนิยมมาถึงสมัยปัจจุบัน

ช่วงเวลา	พัฒนาการในการศึกษา วิชา ท้องถิ่นศึกษา	ผลที่ปรากฏ
<p>การเปลี่ยนแปลงประเทศ ภายหลังการปกครอง พ.ศ. 2475-2500</p>	<p>มีปัญญาชนเข้ามาเป็นส่วนร่วมในการ บริหารการปกครองประเทศและ ในยุคการเปลี่ยนแปลงการ ปกครองในระบอบประชาธิปไตย จอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็น นายกรัฐมนตรีได้กำหนดนโยบาย นิยมไทยพร้อมการปรับวัฒนธรรม ไทยให้สอดคล้องกับโลกตะวันตก</p>	<ul style="list-style-type: none"> - การสนับสนุนและเปิดโอกาส ด้านความเสมอภาคทาง สังคม - การนำวัฒนธรรมส่วนกลาง หรือวัฒนธรรมทางราชการ ไปกำหนดใช้ในท้องถิ่นและ ก่อให้เกิดช่องว่างระหว่าง วัฒนธรรมส่วนกลางกับ วัฒนธรรมท้องถิ่น

ตารางที่ 1.1 ข้อสรุปพัฒนาการในการศึกษาวิชาท้องถิ่นศึกษา จากสมัยจารีตนิยมมาถึงสมัยปัจจุบัน

ช่วงเวลา	พัฒนาการในการศึกษา วิชา ท้องถิ่นศึกษา	ผลที่ปรากฏ
การเปลี่ยนแปลง ประเทศในยุคการ พัฒนาประเทศ พ.ศ. 2504-2540	ในยุคการพัฒนาประเทศไทย ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ ฉบับที่ 1 เป็นต้นมา จนถึงแผนฯ 8	- การมุ่งเน้นการพัฒนาด้าน โครงสร้างภายนอกของ ท้องถิ่นโดยขาดการ เชื่อมโยงกับการพัฒนา ฐานรากของท้องถิ่นและ ชุมชน

ตารางที่ 1.1 ข้อเสนอพัฒนาการศึกษาวิชาท้องถิ่นศึกษา จากสมัยจารีตนิยมมาถึงสมัยปัจจุบัน

ช่วงเวลา	พัฒนาการศึกษา วิชา ท้องถิ่นศึกษา	ผลที่ปรากฏ
<p>การเปลี่ยนแปลง วิธีการพัฒนา ประเทศโดยใช้ ฐานรากของ ท้องถิ่น พ.ศ.2504-2549</p>	<p>ในช่วงเวลาการพัฒนา ประเทศตามแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 8 - 9</p>	<p>- มหาวิทยาลัยในส่วน ภูมิภาคและในกรุงเทพฯ กลุ่มผู้รู้ของท้องถิ่นได้ เห็นความสำคัญและตั้ง องค์กรการศึกษารองรับ การพัฒนาความเป็นไทย</p>

ตารางที่ 1.1 ข้อสรุปพัฒนาการในการศึกษาวิชาท้องถิ่นศึกษา จากสมัยจารีตนิยมมาถึงสมัยปัจจุบัน

ช่วงเวลา	พัฒนาการในการศึกษา วิชา ท้องถิ่นศึกษา	ผลที่ปรากฏ
2540-ปัจจุบัน	การให้ความสำคัญกับการจัด การศึกษาวิชาท้องถิ่นศึกษา	มีการศึกษาวิจัยในระดับ ท้องถิ่นและมีรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ได้ให้การ สนับสนุนความเป็นท้องถิ่น ในด้านสิทธิของชุมชนที่มี ความสำคัญในฐานะ ประชาคมหนึ่งของประเทศ และสังคมโลก

สาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาวิชา ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

การจัดการศึกษาวิชาท้องถิ่นศึกษาในมิติของพื้นที่หรือภูมิภาคโดยมีสาระสำคัญ

- 1) พื้นที่ภูมิศาสตร์ (ภูมิลักษณะ)
- 2) พื้นที่วัฒนธรรม (รูปลักษณะ)
- 3) พื้นที่อัตวิสัย (จิตลักษณะ)

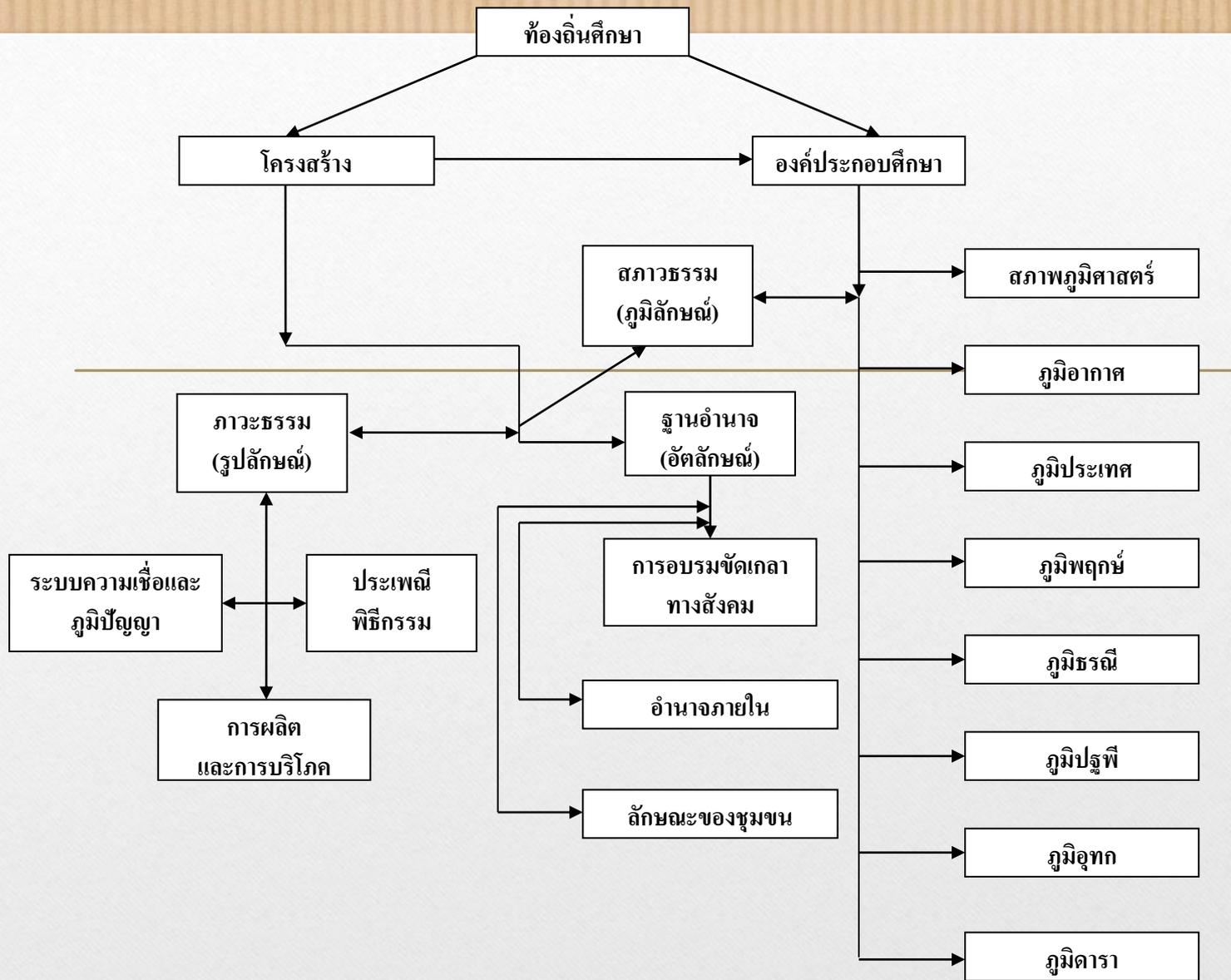
แนวคิดและหลักการการศึกษา

1. การศึกษาเพื่อทำการทบทวนการศึกษาประวัติศาสตร์ไทย

2. การศึกษาท้องถิ่นมีความสัมพันธ์กับวิชาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น
3. การศึกษาวิชาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเน้นความเป็นสหวิทยาการ โดยเชื่อมโยงจากศาสตร์หลายสาขา
4. การศึกษาวิชาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น สามารถนำผลของการศึกษาไปใช้ในการแก้ไขปัญหาของท้องถิ่น
5. กระบวนการในการศึกษาเกี่ยวกับท้องถิ่น เป็นการศึกษาซึ่งถือเอาระบบของท้องถิ่นและประชาชนเป็นตัวตั้ง

โครงสร้างและองค์ประกอบของวิชา ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

1. โครงสร้างที่เป็นสภาวะธรรมหรือภูมิลักษณะ หมายถึง สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติจัดเป็นทุนทางวัฒนธรรมของมนุษย์ชาติในแต่ละพื้นที่ที่จะมีความแตกต่างกัน
2. โครงสร้างที่เป็นกลุ่มสภาวะธรรม คือ ภาวะอันเกิดจากการกระทำ การจัดการใช้ภูมิปัญญา ซึ่งส่งผลในระดับท้องถิ่นให้เกิดความแปรเปลี่ยนทางพื้นที่ ในที่นี้กำหนดไว้เป็น “รูปลักษณะ”
3. โครงสร้างที่เป็นกลุ่มฐานอำนาจ จัดเป็นโครงสร้างเชิงซ้อนหรืออำนาจซ้อนอำนาจ ในแต่ละพื้นที่ที่จะมีความเป็นตัวตนหรือจัดเป็น “อัตลักษณ์”



ภาพที่ 1.3 ภาพแสดงความสัมพันธ์ในโครงสร้างและองค์ประกอบของวิชาทฤษฎีการศึกษา

กระบวนการทัศน์และการแสวงหาความรู้

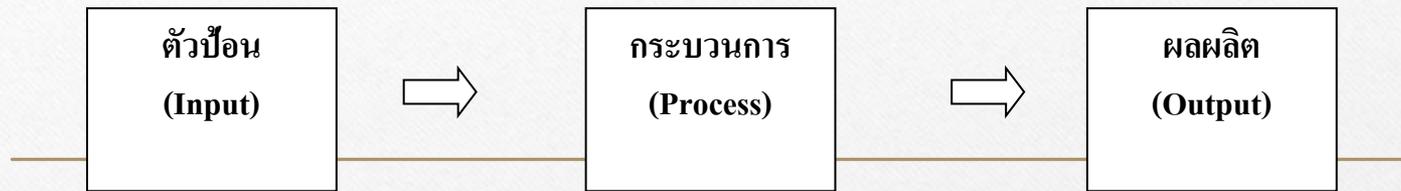
1. การเข้าถึงเชิงประจักษ์ (Empirical approach)

2. การเข้าถึงแบบปฏิฐานนิยม (Positivism approach)
3. การเข้าถึงแบบมนุษยนิยม (Humanistic approach)
4. การเข้าถึงแบบโพสต์โมเดิร์น (Postmodernism)
หรือหลังอาณานิคม (Postcolonialism)

สถานภาพปัจจุบันและอนาคตของการจัดการศึกษา วิชา ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในระบบการศึกษาไทย

1. สถานภาพของวิชาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ซึ่งพิจารณา
สถานภาพในกรอบของหมวดหมู่องค์ความรู้ของ
สังคมมนุษย์
2. ความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษาท้องถิ่นกับ
วิชาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

สาระการเรียนรู้วิชาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น



- สภาพของชุมชนในท้องถิ่น
ทางด้านกายภาพทางด้าน
วัฒนธรรม ทางด้าน
เศรษฐกิจ ชุมชน ทางด้าน
ฐานอำนาจ และการใช้
อำนาจ วิถีชีวิต ชาวบ้าน
การตอบรับสังคม ภายนอก
จากคนในท้องถิ่น
ฯลฯ

- การบูรณาการศาสตร์ต่าง ๆ
ในลักษณะสหวิทยาการ
- การใช้ข้อมูลทางสถิติ
- การใช้หลักฐาน (ร่องรอย)
- การใช้ข้อมูลภาคสนาม
- การเรียนรู้ภูมิศาสตร์
วัฒนธรรมและภูมิศาสตร์
ในแง่ประวัติศาสตร์
- การใช้ระบบสารสนเทศ
ฯลฯ

- การรู้จักตนเอง
- การวางแผนและการพัฒนา
- ศักยภาพของท้องถิ่น
- การสร้างมูลค่าเพิ่ม
- ความเป็นเครือข่าย
- วัฒนธรรมชุมชน
- ความเข้มแข็งของชุมชน
ฯลฯ

ทัศนวิจารณ์การจัดการศึกษาวิชาประวัติศาสตร์ ท้องถิ่น

1. ให้ตระหนักเป็นพิเศษในการศึกษาซึ่งเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมที่เน้นมวลชนในท้องถิ่น
2. การสืบค้นเรื่องราวของท้องถิ่นสมควรเข้าไปศึกษา เพื่อการตีแผ่ความเชื่อดั้งเดิมของคนในท้องถิ่น
3. การศึกษาเรื่องราวของท้องถิ่นเป็นการศึกษาได้อย่างกว้างขวางและไม่สิ้นสุด

ทัศนวิจารณ์การจัดการศึกษาวิชาประวัติศาสตร์

ท้องถิ่น

4. การกำหนดหัวข้อการวิจัยในการศึกษาวิชาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นด้านมิติทางวัฒนธรรม มิควรจำกัดให้อยู่ภายใต้ขอบเขตของการปกครองเท่านั้น
5. ท้องถิ่นเป็นแหล่งการเรียนรู้และทฤษฎีแห่งการแสวงหาความรู้ เป็นจุดเริ่มต้นของระดับรากหญ้าในด้านการสังมองค์ความรู้ของท้องถิ่นกับความเจริญยุคโลกาภิวัตน์

สรุป

การศึกษาท้องถิ่นเป็นการศึกษาเพื่อการสืบค้นภูมิปัญญาของท้องถิ่น หัวข้อในการศึกษาจึงเป็นจุดเริ่มต้นอันนำไปสู่การศึกษาให้เกิดประโยชน์แก่ท้องถิ่นและประเทศชาติ ตลอดจนการเชื่อมโยงไปสู่ความเป็นนานาชาติได้ เรื่องราวของท้องถิ่นประกอบด้วยคนกับพื้นที่ คนกับสภาพแวดล้อม คนกับปรากฏการณ์ทางสังคมในพื้นที่ สารสำคัญดังกล่าวนี้สามารถนำเข้าสู่กระบวนการศึกษาโดยการบูรณาการศาสตร์ลักษณะสหสาขาวิชาการกับการวิจัยและการเก็บข้อมูลภาคสนามมาประกอบเพื่อการอธิบายอย่างมีเหตุมีผล

โดยที่ข้อเท็จจริงเชิงประจักษ์ยืนยันผลการศึกษา ข้อค้นพบจากผล
การศึกษาจัดเป็นทุนทางสังคมและเป็นฐานความรู้ของท้องถิ่น อีกทั้ง
สนับสนุนความสำคัญของท้องถิ่นในด้านประโยชน์ซึ่งเกิดขึ้นทางด้าน
สังคม การเมืองการปกครอง เศรษฐกิจที่รองรับภูมิปัญญาของ
ท้องถิ่นและเสริมความเข้มแข็งของท้องถิ่นกับความเป็นไทยได้อย่าง
สมบูรณ์